Stuk **989** (2006-2007) – Nr. 1 – Bijlage

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2006-2007

24 november 2006

BELEIDSBRIEF

Onderwijs en Vorming

Beleidsprioriteiten 2006-2007

ADVIES

van de Vlaamse Onderwijsraad

Zie:
989 (2006-2007)
– Nr. 1: Beleidsbrief

Vlaamse Onderwijsraad

ADVIES

Algemene Raad

23 november 2006

AR/RHE/ADV/004

Advies over de beleidsbrief onderwijs en vorming 2006-2007

Advies over de beleidsbrief onderwijs en vorming 2006-2007

1 Situering

1.1 De adviesprocedure

Op 23 oktober 2006 vroeg de heer F. Vandenbroucke, Vlaams minister van Werk, Onderwijs en Vorming de Vlaamse Onderwijsraad om advies over de beleidsbrief Onderwijs en Vorming 2006-2007. Dit advies kwam tot stand met inbreng van alle niveauraden en commissies van de Vlor. Het advies werd uitgebracht op de algemene raad van 23 november 2006 in aanwezigheid van 29 leden. Er was eenparigheid van stemmen .

1.2 Inhoudelijke benadering

De Vlor volgt in dit advies de opbouw van de beleidsbrief zelf.

De minister kondigt een groot aantal initiatieven aan die ook in de planning van de Vlor zijn opgenomen en waarover de Vlor in de loop van de volgende maanden een advies ten gronde uitbrengt. De Vlor zal over deze onderwerpen nu geen uitspraak doen maar verwijst naar de adviezen die hierover worden uitgewerkt. Over dergelijke fundamentele dossiers in het trouwens niet mogelijk om op de korte termijn die de Vlor heeft, een genuanceerd standpunt in het nemen. Over andere onderwerpen is er een recent advies beschikbaar. Ook in dit geval zullen we verwijzen naar het advies dat hierover al is uitgebracht.

De Vlor stelt ook vast dat de beleidsbrief verwijst naar afspraken in het kader van CAO, VIII. Vermits deze maatregelen al het voorwerp uitmaken van een akkoord, geeft de Vlor hierop evenmin commentaar.

2 Ontwerpadvies

2.1 Algemene bedenkingen

2.1.1 Wenselijkheid

De Vlor stelt vast dat de beleidsbrief heel wat initiatieven aankondigt. In het advies over de beleidsnota waardeerde de Vlor heel wat van de inhoudelijke beleidslijnen die de minister uitzette voor de volgende vijf jaar. De Vlor stelde een grote overeenstemming vast tussen de beleidsplannen van de minister en adviezen en voorstellen die de raad in de voorbije periode uitbracht. De Vlor erkent de **wenselijkheid van heel wat vraagstellingen** die worden geformuleerd. Wel blijft het soms onduidelijk op welke onderwijssectoren algemene beleidsmaatregelen van toepassing zijn (b.v. waardering directeurs, financieringsdebat, participatiebeleid, ...). De Vlor dringt er wel op aan dat specifieke onderwijssectoren zoals het buitengewoon onderwijs, de centra voor leerlingenbegeleiding, de centra voor volwassenenonderwijs en het deeltijds kunstonderwijs niet vergeten worden bij dergelijke globale debatten.

De Vlor stelt vast dat de beleidsbrief onderwijs plaatst in een bredere maatschappelijke context. Dit is een uiting van de **toenemende maatschappelijke druk op onderwijs** omdat heel wat sectoren onderwijs en vorming beschouwen als een erg cruciale sector om hun doelstellingen te verwezenlijken. We stellen dan ook vast dat heel wat beleidsdomeinen zoals welzijn, sociaal beleid, werkgelegenheid, cultuur ... initiatieven nemen die betrekking hebben op onderwijs (een transversaal beleid). Het meest in het oog springend is de **wisselwerking tussen onderwijs en vorming enerzijds en tewerkstelling anderzijds**. Onderwijs moet en zal in de komende jaren rekening houden met deze verwachtingen, niet in het minst omdat de maatschappelijke inbedding van onderwijs mee de toekomstperspectieven van leerlingen beïnvloedt. Maar deze afstemming moet worden ingebed in de (ped)agogische missie van onderwijs. Naast maatschappelijke opdrachten heeft onderwijs in de eerste plaats de verantwoordelijkheid om jonge mensen op te voeden tot rijke persoonlijkheden en bij te dragen tot hun integratie in de samenleving maar dan wel op een kritisch-creatieve manier. Onderwijs zal jongeren én volwassenen leren om maatschappelijke ontwikkelingen kritisch te bevragen en er creatief en innovatief mee om te gaan. Onderwijs leert jongeren en volwassenen bewust omgaan met normen en waarden, met interculturele verschillen en met zingeving. De Vlor vraagt de overheid dat de impact van een transversaal beleid niet zo ver gaat dat de **(ped)agogische opdracht van onderwijs** zou ondergeschikt worden aan maatschappelijke doelstellingen waaronder tewerkstelling [1]. Onderwijs heeft immers een eigen autonomie waardoor maatschappelijke verwachtingen worden ingepast in de eigen cultuur en dynamiek. Het onderwijs heeft een eigen "onderwijsvisie" die een vrij duurzaam karakter heeft en waardoor pedagogische waardenoriëntaties zich niet zo gemakkelijk door externe invloeden laten beïnvloeden. Bovendien is de notie maatschappelijke integratie heel wat rijker dan tewerkstelling alleen, zij het dat tewerkstelling een bijzonder krachtig instrument is voor integratie. De Vlor vraagt aan de overheid dit evenwicht mee te bewaken. Het wordt voor de Vlor alvast een aandachtspunt in het komende advieswerk om te oordelen of het nagestreefde evenwicht aanwezig is. De Vlor is er zich ook van bewust dat deze dossiers ook afstemming en partnership zullen veronderstellen tussen onderwijs en de actoren op de arbeidsmarkt.

De Vlor wenst dat er binnen het pedagogisch perspectief van de school voldoende aandacht wordt besteed aan de brede context van de leerling. In dat kader zal zeker ook ondersteunend en preventief moeten worden gewerkt met het thuismilieu van een leerling.

Een andere globale vaststelling van de Vlor is dat er voor elk dossier een afweging zal moeten worden gemaakt over het **evenwicht tussen sturing door de overheid en het beleidsvoerend vermogen van scholen**. De Vlor heeft de indruk dat de overheid in een aantal dossiers te sturend wenst op te treden. Bij wijze van voorbeeld verwijst de raad naar maatschappelijke educaties waar niet steeds duidelijk is wat verplicht is en wat de overheid wil stimuleren, naar de rol van vraagsturing inzake nascholing of naar verplichte begeleiding bij negatieve doorlichtingen. Eenzelfde vaststelling is te maken op het vlak van de rol die eindtermen spelen in de dossiers over talen, ICT en informatierijke omgevingen. Ook ten aanzien van de plaats en bevoegdheden van scholen in relatie met deze van scholengemeenschappen is deze vaststelling te maken. De raad dringt ook aan op de valorisering van de rol van het middenveld en van het mesoniveau in de sturing van onderwijs. Deze organisaties vervullen immers een intermediaire rol tussen het beleid en de scholen. De Vlor heeft ook vragen bij de rol die **proeftuinen** spelen in het beleid van de overheid inzake onderwijsveranderingen en –vernieuwingen (zie ook punt 2.5.1.).

---

[1] Vlaamse Onderwijsraad (1999), *Visie op onderwijs*. Brussel: Vlor, 52 p.

De Vlor stelt vast dat de minister **zeven heel fundamentele dossiers** naar voren schuift als absolute prioriteiten voor het komende werkjaar (financiering leerplichtonderwijs, financiering hoger onderwijs [2], leren en werken, spijbelbeleid, taalonderwijs, leerzorg en kwaliteit van scholen). De Vlor mist in dit rijtje **de hervorming van het volwassenenonderwijs**. Een nieuw decreet moet het volwassenenonderwijs in staat stellen om daadkrachtig in te spelen op wijzigende contexten. Over al deze onderwerpen brengt de Vlor in de loop van de volgende maanden adviezen uit en doet, zoals al aangegeven, nu geen uitspraak over de richting die deze hervormingen moeten uitgaan.

2.1.2 Haalbaarheid

De Vlor maakt zich sterke zorgen over de **haalbaarheid van de voorgestelde timing**. Het is in de ogen van de Vlor onmogelijk om alle voor dit jaar geplande initiatieven te realiseren binnen het tijdsbestek van dit werkjaar noch om er een gewogen en gedragen advies over uit te brengen. De beleidsbrief roept heel wat van de beleidslijnen uit de beleidsnota op maar zonder dat er een specifiek jaarplan voorhanden is. Het is zeker onmogelijk om alles dit jaar te realiseren als deze veranderingen moeten worden ondersteund en gedragen door de verschillende onderwijsactoren. Nochtans is de notie van "mede-eigenaarschap" van relevante actoren noodzakelijk opdat een onderwijsverandering effectief zou blijken in de realiteit van de klas en de school. De Vlor verkiest veranderingen die goed zijn voorbereid en waarvan de implementatie zorgvuldig wordt begeleid. De Vlor herinnert in dit verband ook aan de resolutie van het Vlaams Parlement over de rechtszekere en ordentelijke opstart van het schooljaar.

De Vlor heeft ook vragen bij de volgorde waarin verschillende dossiers die onderling samenhangen worden behandeld. Bij wijze van voorbeeld verwijzen we naar de relatie tussen kostenloosheid / kostenbeheersing en de financiering van het leerplichtonderwijs, naar leerzorg in relatie met het debat over financiering van het leerplichtonderwijs, naar de relatie tussen de evaluatie van eindtermen, een nieuw conceptueel kader en de peilingen.

2.2 Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt

2.2.1 Een integrerende visie en structuur voor de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt (punt 2.1.1, p. 8)

De beleidsbrief kondigt initiatieven aan in verband met competentie-ontwikkeling, werkplekleren, studiekeuzebegeleiding en loopbaancompetenties, het behalen van een startkwalificatie en EVC-procedures in onderwijs en werk.

De Vlor verwijst hierbij naar zijn probleemverkenning over competentie-ontwikkelend onderwijs en naar het advies over werkplekleren. Ook over leerlingenbegeleiding en studiekeuzebegeleiding en de onderlinge verhouding tussen beide, plant de Vlor een advies. In elk geval komt deze materie ter sprake in het kader van het advies over de profilering van de CLB's. Voor de verdere uitbreiding van EVC-procedures in het hoger en volwassenenonderwijs verwijst de raad naar een advies over het onderwijsluik in de competentie-agenda.

---

[2] RAAD HOGER ONDERWIJS, Advies over de conceptnota financiering van het hoger onderwijs, 8 november 2005.
RAAD HOGER ONDERWIJS, Advies over de vervolgnota financiering hoger onderwijs, 14 februari 2006.
RAAD HOGER ONDERWIJS, Advies over de conceptnota financiering hoger onderwijs, versie 7 juni 2006, 6 juli 2006.

De Vlor verwijst ook naar de opmerkingen onder punt 2.1.1. over de maatschappelijke inbedding van onderwijs enerzijds en de (ped)agogische opdrachten van het onderwijs anderzijds.

2.2.2 Prioritaire beleidslijnen (punt 2.1.2., p. 10)

2.2.2.1 Certificeren en kwalificeren (p. 10)

De beleidsbrief kondigt initiatieven aan in verband met het uitbouwen van een kwalificatiestructuur, een geïntegreerd EVC-beleid en de positionering van het hoger beroepsonderwijs.

De Vlor verwijst naar het advies van de Algemene Raad over de discussienota over de kwalificatiestructuur, de probleemverkenning over hoger beroepsonderwijs (tertiair onderwijs) en een advies over het onderwijsluik uit de competentie-agenda. Voor het debat over certificering in het kader van leerzorg verwijst de Vlor naar dat advies dat halfweg februari 2007 wordt uitgebracht.

2.2.2.2 Een kwaliteitsvol werkplekleren garanderen (p. 13)

De beleidsbrief kondigt initiatieven aan in verband met werkplekleren, leren en werken, JOJO- en VEVE-banen.

De Vlor verwijst naar het advies over werkplekleren en het advies over de herpositionering van leren en werken.

De Vlor vindt het belangrijk dat ook de onderwijssector mee inspanningen doet om jongeren startbanen aan te bieden. De JOJO- en VEVE-banen zijn hiervan een uitdrukking. De Vlor vindt het wel essentieel dat jongeren in deze banen voldoende begeleid en gecoacht worden om hun baan naar behoren te kunnen vervullen.

De Vlor merkt wel op dat de opdracht en het statuut van jongeren in VEVE-banen erg kunnen verschillen. Gaat het om pedagogische, begeleidende of om controlerende taken ?

2.2.2.3 Samenwerking tussen diverse actoren stimuleren (p. 17)

De minister kondigt een vergelijkend onderzoek aan over participatie aan levenslang leren, de uitwerking van een nieuw decreet op het volwassenenonderwijs, de verbetering van de samenwerking tussen beroepsopleidingen, een opleiding voor opleiders van volwassenen, de herpositionering van het afstandsonderwijs, de uitvoering van het plan geletterdheid, de versterking van de regionale technologische centra, de herpositionering van het nijverheidsonderwijs, stimulansen voor ondernemerschap, integratie van sector- en onderwijsconvenants.

De Vlor verwijst naar het advies over het decreet op het volwassenenonderwijs dat uitgebracht wordt in de loop van de volgende weken en naar het advies over de opleiding van opleiders van vorig jaar [3]. Suggesties met betrekking tot het plan geletterdheid zijn te

---

[3] RAAD LEVENSLANG EN LEVENSBREED LEREN, Advies over de projectoproep proeftuin Opleiding voor Opleiders van Volwassenen, 23 mei 2006.

vinden in het advies van de raad voor levenslang en levensbreed leren over de gewenste ontwikkelingen in de basiseducatie [4].

De Vlor onderschrijft het belang van **afstandsleren** en de ondersteuning ervan door de overheid. Het is zeker essentieel dat de CVO's kunnen participeren in het project, zoals al herhaaldelijk toegezegd. De Vlor heeft echter geen informatie over de voortgang van dit dossier.

De Vlor ziet een duidelijke meerwaarde in **afspraken tussen verschillende partners in de beroepsopleiding** maar samenwerking mag niet leiden tot de oprichting van onnodige intermediaire structuren. Deze intermediaire structuren vragen mensen en middelen voor de uitbouw ervan. Heel vaak leiden deze structuren tot afstand van bevoegdheden en van autonomie van de samenwerkende partners. De Vlor verwijst in deze naar de voorafgaande opmerking over de impact van transversaal beleid. Binnen deze intermediaire instellingen dreigt men immers voorbij te gaan aan de eigen cultuur en dynamiek van de pedagogische missie van het onderwijs.

De Vlor vreest dat **RTC-Vlaanderen** zal leiden tot een centraliserende top down-werking t.a.v. de regionale RTC's. De raad vraagt dat garanties worden ingebouwd dat RTC-Vlaanderen aangestuurd wordt door de regionale RTC's. Het is ook niet duidelijk met welke middelen RTC-Vlaanderen zal werken. Het is niet aanvaardbaar dat er middelen van de regionale RTC's zouden worden aangewend voor de financiering van RTC-Vlaanderen. De raad vindt trouwens dat de RTC's voldoende ondersteuning moeten bieden aan alle beroepsgerichte opleidingen, ook deze in het volwassenenonderwijs. Dit betekent dat de cursisten uit de CVO's moeten meetellen voor de berekening van de middelen voor de RTC's. De relatie tussen de RTC's en de DIVA en tussen de RTC's en de sectorconvenanten is onduidelijk.

De Vlor onderschrijft het belang van **ondernemerszin** op voorwaarde dat het om een brede notie gaat van ondernemerszin en verder gaat dan ondernemersschap (in de zin van zich vestigen als zelfstandige). Klemtonen liggen op het nemen en dragen van verantwoordelijkheden, het nemen van initiatief en open staan voor innovatieve benaderingen. Deze doelen zijn trouwens al verwerkt in de bestaande eindtermen.

2.2.3 Beleidsuitvoering door de DIVA (p. 21)

De minister omschrijft de opdrachten van DIVA en verwijst ook naar de promotie van levenslang leren, de word-wat-je-wil-databank, het stageforum, Europass.

De raad verwondert zich over het feit dat de taakstelling niet volledig in de beleidsbrief is opgenomen. Wil de minister hieraan sleutelen ?

---

[4] RAAD LEVENSLANG EN LEVENSBREED LEREN, Jaarlijks advies over de gewenste ontwikkelingen in de basiseducatie voor het schooljaar 2006-2007, 20 juni 2006.

2.3 Een nieuw financieringssysteem voor het onderwijs (p. 23)

2.3.1 De financiering van het leerplichtonderwijs (p. 23)

De minister kondigt een nieuw financieringssysteem aan voor het leerplichtonderwijs, meer middelen voor de internaten, kostenloosheid en kostenbeheersing in resp. het basis- en het secundair onderwijs, de uitbreiding en vereenvoudiging van het stelsel van studietoelagen.

De Vlor verwijst naar het geplande advies over de financiering van het leerplichtonderwijs. Vorig jaar bracht de Raad voor het Basisonderwijs een advies uit over de kostenloosheid van het basisonderwijs [5]. De Vlor is verheugd dat de minister een stelsel van studietoelagen in het basisonderwijs overweegt zoals al gevraagd in het advies van 6 maart 2001 over het decreet betreffende het onderwijs, XIII [6].

De Vlor vindt dat het debat over de financiering van het leerplichtonderwijs met de onderwijspartners dringend moet worden opgestart als de minister de -zeer krappe- timing voor de herziening van de financiering van het leerplichtonderwijs wil halen. Er is bovendien een interferentie met andere belangrijke dossiers zoals kostenloosheid basisonderwijs, leerzorg, leerlingenvervoer, nieuwe bevoegdheden voor de scholengemeenschappen. Over deze parallelle dossiers kan er geen duidelijkheid zijn voor het voorjaar 2007. De raad dringt aan op voldoende tijd voor overleg over zowel de fundamentele parallelle dossiers als over het financieringssysteem zelf. Het overleg slaat zowel op een gedragen nieuw concept als op een goed voorbereide implementatie. De raad wijst er ook op dat het globale (financiële) kader waarbinnen dit debat over financiering moet plaatsvinden, onduidelijk blijft. Waarom heeft dit enkel betrekking op het gewoon onderwijs ? Veronderstelt leerzorg niet dat financieringsmechanismen op elkaar zijn afgestemd ? Vindt het financieringsdebat plaats binnen de bestaande budgettaire kaders ?

De Vlor drong al herhaaldelijk aan op een verhoging van de studietoelagen in het hoger onderwijs en een uitbreiding van het aantal rechthebbenden. De raad kadert dit in de stijgende kosten voor studenten in het hoger onderwijs zoals onder meer blijkt uit de studie van Bea Cantillon [7]. De Vlor verwijst naar de afspraken in het regeerakkoord over de verhoging van de studietoelagen. De Vlor vindt dat eenzelfde uitbreiding wenselijk is voor het leerplichtonderwijs. Het principe van de automatische toekenning van studietoelagen is in elk geval een positief uitgangspunt.

De vraag rijst of de commissie zorgvuldig bestuur de meest efficiënte structuur is voor klachten van ouders over de kosten in het leerplichtonderwijs. De Vlor vindt dat er laagdrempelige structuren nodig zijn om dergelijke klachten te behandelen. Het is wezenlijk dat er duidelijkheid ontstaat over de invulling van de notie "kostenloosheid / kostenbeheersing".

2.3.2 Financiering van het hoger onderwijs (p. 25)

De minister kondigt een nieuw financieringssysteem voor het hoger onderwijs aan en stimulansen voor de studentenvoorzieningen.

---

[5] RAAD BASISONDERWIJS, Advies over de kosteloosheid van het basisonderwijs, 23 november 2005.

[6] ALGEMENE RAAD, Advies over het voorontwerp van decreet betreffende het onderwijs, XIII, 6 maart 2001.

[7] Cantillon Bea, Verbist Gerlinde, Segal Ian (2005), *Student in de 21ste eeuw: studiefinanciering voor het hoger onderwijs in Vlaanderen.* Antwerpen: UA, 171 p. Onderzoek in opdracht van het departement Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap.

De Vlor verwijst naar de adviezen over de financiering van het hoger onderwijs van vorig jaar [8].

De Databank tertiair onderwijs (DTO) wordt een belangrijk instrument in het kader van de financiering voor het hoger onderwijs. De raad stelt dat een hervorming van DTO dringend noodzakelijk is. Er moet vermeden worden dat er op instellingsniveau systemen worden ontwikkeld die later niet compatibel zijn met DTO. De raad vraagt zich ook af of de overheid de instellingen hoger onderwijs niet zou kunnen ondersteunen bij de ontwikkeling van instrumenten voor studentenadministratie. De DTO moet leiden tot een geïntegreerd geheel van rapportering waar naast financieringsgegevens ook allerlei andere statistische data teruggevonden kunnen worden.

De raad merkt op dat de studentenvoorzieningen in het hoger onderwijs voorlopig nog per student gefinancierd worden terwijl dit in de toekomst ook aangepast zal moeten worden aan het nieuwe financieringsmechanisme onder meer op grond van credits. De raad is ervan overtuigd dat de sociale voorzieningen een overheadkost per student nodig hebben om leefbaar te zijn; een algehele financiering a rato van de credits waarvoor de student is ingeschreven dreigt deze te ondergraven. De raad heeft ook vragen bij het mogelijk hanteren van outputfinanciering voor sociale voorzieningen. De raad dringt ook aan op de uitvoering van het decreet zodat de regionale overlegcomités kunnen worden opgericht.

2.3.3 Financiering van het volwassenenonderwijs (p. 26)

Dit wordt een onderdeel van het nieuwe decreet op het volwassenenonderwijs. De Vlor verwijst daarom naar het geplande advies van de Raad voor Levenslang en Levensbreed leren over dit onderwerp.

2.4 Beleidsvoerend vermogen van scholen versterken (p. 27)

2.4.1 Verdere professionalisering van de schoolleiding (p. 27)

De minister kondigt een verdere professionalisering van de schoolleiding aan (betere bezoldiging, mandaatsysteem, opleiding en nascholing). Het valt de Vlor op dat de schoolbesturen hier niet ter sprake komen hoewel zij, naast de directeur, heel wat verantwoordelijkheid dragen voor de school en het schoolbeleid. Een professionaliseringsbeleid voor schoolbestuurders is daarom zeker een noodzaak. Dit geldt zeker in het kader van een vergroting van het beleidsvoerend vermogen van scholen, een toenemende juridisering van verhoudingen en groeiende financiële verantwoordelijkheden.

De Vlor stelt vast dat de beleidsbrief de invoering van een mandaatsysteem aankondigt. De raad vraagt verduidelijking in welke onderwijsniveaus en –sectoren dit wordt ingevoerd en onder welke voorwaarden.

---

[8] RAAD HOGER ONDERWIJS, Advies over de conceptnota financiering van het hoger onderwijs, 8 november 2005; ID., Advies over de vervolgnota financiering hoger onderwijs, 14 februari 2006, ID. Advies over de conceptnota financiering hoger onderwijs, versie 7 juni 2006, 6 juli 2006.

2.4.2 Verdere groei naar scholengemeenschappen (p. 28)

De minister kondigt maatregelen aan in het basis- en secundair onderwijs en een discussienota over sterkere samenwerking in het DKO.

De Vlor vraagt verduidelijking over de plannen in verband met de scholengemeenschappen en de link met het nieuwe financieringssysteem. De Vlor vraagt de overheid ook de eigen dynamiek van de scholengemeenschappen te respecteren en de autonomie te respecteren welke bevoegdheden op het niveau van de school en welke op het niveau van de scholengemeenschap worden gelegd. Meer specifiek in het basisonderwijs wijst de raad op de specifieke kenmerken van dat onderwijsniveau: de identiteit van basisscholen binnen de scholengemeenschap, de (rechtspositionele) bevoegdheden van de scholen en van de scholengemeenschappen, de financiering van overgedragen bevoegdheden, ...

De raad stelt vast dat de minister een discussienota aankondigt over het DKO. De Vlor zal hierover eerlang een advies uitbrengen. In dat kader is het wenselijk dat ook het debat kan worden gevoerd over de financiering van het DKO. De Vlor steunt het initiatief van de minister om ook in het DKO tot grotere samenwerkingsverbanden te komen. Deze samenwerkingsverbanden moeten een antwoord bieden aan de "blinde" vlekken, een grotere beleidskader mogelijk maken en een volwaardig regionaal aanbod creëren voor het DKO.

Het DKO positioneert zich binnen onderwijs. We sluiten samenwerking met andere sectoren (zoals de kunsteducatieve centra) niet uit. Maar dit mag geen alibi vormen om de verdere uitbouw van het DKO in vraag te stellen.

Inzake de uitbouw van kunstscholen (het samengaan van de verschillende studierichtingen in één academie) vragen we dat de eigenheid van de studierichtingen blijvend wordt erkend en dat ze een evenwaardig aanbod kunnen blijven doen.

2.4.3 Participatie (p. 29)

De raad acht participatie een essentieel onderdeel van het beleidvoerend vermogen van scholen. De minister kondigt een evaluatie aan van de participatie op school door middel van de participatiebarometer, de ondersteuning van diverse geledingen voor participatie (leerlingen, leerkrachten, ouders) en participatie op het niveau van de associaties hoger onderwijs. Op het overheidsniveau komt er een opvolging van het collectief overleg, de structuur van het VOC en het VOC in de basiseducatie en de beleidsovereenkomst met de Vlor.

De raad vindt dat een evaluatie van het participatiedecreet heel wat informatie kan opleveren over participatie op school maar de raad heeft vragen bij het gebruik van het voorgestelde instrumentarium. De raad stelt vast dat de inhoud van de participatiebarometer niet gekend is. De raad vraagt overleg over het opzet van het instrument (datgene wat door dit instrument gemeten wordt) en over het gebruik dat de overheid ervan wil maken. De Vlor vindt dat het instrument voldoende ruimte moet laten voor alternatieve benaderingen van participatie zoals ze ook door het participatiedecreet worden mogelijk gemaakt.

De raad stelt vast dat participatie in het volwassenenonderwijs en het DKO helemaal niet ter sprake komt. De raad ondersteunt de vraag naar specifieke initiatieven voor leerlingenparticipatie in het basisonderwijs met voldoende aandacht voor de specificiteit van deze leerlingen.

2.4.4 Verantwoording en verstrekken van beleidsrelevante informatie (p. 31)

Naast de economische boekhouding en de jaarverslagen in het hoger onderwijs, handelt dit hoofdstuk vooral over informatierijke omgevingen van scholen in het leerplichtonderwijs.

De raad verwijst hiervoor naar het advies over een nieuw concept voor eindtermen dat rekening houdt met nieuwe functies voor eindtermen. Voor de aspecten die met taalbeleid te maken hebben, verwijzen we naar het advies over de talennota dat momenteel wordt voorbereid.

Het raad plaatst het debat over het aanbieden van informatierijke omgevingen van scholen in een breder perspectief van het verhogen van het beleidsvoerend vermogen van scholen. De raad wijst op het gevaar dat deze "peilingen", "paralleltoetsen" verworden tot verkapte centrale examens. De Vlor is ervan overtuigd dat de minister focust op beleidsrelevante informatie voor scholen en niet op centrale examens maar de raad vreest dat de peilingen, onder sterke maatschappelijke druk, wel eens hiertoe zouden kunnen verworden. Peilingen kunnen door de publieke opinie gemakkelijk worden herleid tot rankings. We verwijzen in dit verband naar de ontwikkeling in Nederland onder invloed van persartikelen.

De Vlor is absoluut geen voorstander van een dergelijke benadering van de kwaliteit van scholen. De Vlor pleit voor een brede kijk op de kwaliteit van scholen en het ontwikkelingsproces dat scholen op dit vlak doormaken. Contextgegevens moeten hier zeker ruim aan bod komen. Respect voor diversiteit tussen scholen en de beleidskeuzes die ze maken vanuit hun kijk op hun maatschappelijke context moeten mee verrekend worden in deze brede kijk op kwaliteit.

Meer precieze vragen hebben onder meer betrekking op

- de inhoud van de raamovereenkomst voor peilingen
- de relatie tussen peilingsproeven en parallelversies
- de kosten voor de organisatie van informatierijke omgevingen
- de mate waarin de huidige eindtermen en ontwikkelingsdoelen worden gebetonneerd door de organisatie van peilingsproeven.

Ook in het dossier eindtermen, evaluatie, herziening concept, herschrijven eindtermen, ontwikkeling van peilingen en instrumenten voor scholen is een tijdspad noodzakelijk.

Vanuit de CLB-sector wordt gevraagd om de werking van het geïnformatiseerd gegevensbeheer (NICO) te optimaliseren en om –in overleg- te bepalen welke beleidsrelevante informatie in het databestand moet worden opgenomen.

2.4.5 Scholen in hun kwaliteit ondersteunen (p. 33)

Dit hoofdstuk handelt over de opdrachtsomschrijving van resp. de pedagogische begeleidingsdiensten en de inspectie.

De Vlor blijft de eigenheid van de netgebonden pedagogische begeleidingsdiensten vooropstellen en vindt dat zij verantwoordelijk zijn voor de effectieve begeleiding en de implementatiestrategieën in de scholen. Samenwerking tussen de pedagogische begeleidingsdiensten kan een meerwaarde betekenen voor ontwikkelingswerk, uitbouw van een instrumentarium en het delen van expertise. In dat kader stelt de Vlor dat de steunpunten zich prioritair moeten richten op de verdere professionalisering van de pedagogische begeleidingsdiensten.

Gelet op de begeleidingsnoden van scholen in de verschillende niveaus vindt de Vlor de verhoging van de personeelsomkadering een belangrijk signaal dat voor verschillende onderwijsniveaus en –sectoren moet gelden (beleidsvoerend vermogen, proeftuinen, GOK, talenbeleid, scholengemeenschappen, samenwerking DKO, ...).

Er blijft grote onduidelijkheid bestaan over de rol van de ondersteunende diensten bij een negatieve doorlichting. Welke rol moet er gespeeld worden door welke diensten ? Nu de inspectie wordt omgevormd tot een autonome entiteit, moet volgens de Vlor het systeem van kwaliteitszorg blijven uitgaan van een gelijkwaardigheid en partnership tussen de pedagogische begeleidingsdiensten en de inspectie. In plaats van taakafstemming pleit de Vlor ervoor dat de verschillende functies van resp. inspectie- en begeleidingsdiensten worden verduidelijkt. Een ander cruciaal punt is de vraaggestuurdheid van de begeleiding door de begeleidingsdiensten. Uiteindelijk moet de schoolleiding de hoofdrol spelen bij de herprofilering van een school met een negatieve doorlichting. Het blijft ook onduidelijk wat bedoeld is met "ernstige tekorten". De Vlor doet nu nog geen uitspraak over de definitieve begeleiding.

De Vlor wijst ook op de begeleidingsdiensten van de kleine onderwijsverstrekkers. Het is belangrijk dat deze betrokken worden bij het overleg over de positionering van de begeleidingsdiensten in het geheel van de kwaliteitszorg en –bewaking. Ook in deze sector is het belangrijk te kunnen beschikken over voldoende mankracht.

De Vlor vindt het belangrijk dat er in het kader van de kwaliteitsbewaking van de CLB-sector de ervaringen en aanbevelingen uit het project visitatie / doorlichting worden meegenomen in de nieuwe vorm van doorlichting (gemeenschapsinspectie met externe deskundigen) die vanaf 1 september 2007 start. Gebruikmakend van de zelfevaluatie moet er binnen de nieuwe vorm van doorlichting voldoende aandacht gaan naar het ontwikkelingsperspectief.

Meer in het algemeen vindt de Vlor het belangrijk dat het perspectief van het kind, de lerende, de ouders wordt meegenomen bij de beoordeling van de kwaliteit van scholen/onderwijsinstellingen en CLB's. Het meenemen van het perspectief van de "klanten" of de "belanghebbenden" past trouwens in alle benaderingen van kwaliteitszorg en kwaliteitsbewaking.

2.4.6 Loopbanen van leerkrachten (p. 34)

Dit hoofdstuk handelt over de hervorming van de lerarenopleidingen, de invoering van opleidingsbanen en zij-instroom. Ook de verdere professionalisering van leraren en arbeidsomstandigheden en loopbaanontwikkeling krijgen aandacht.

De Vlor reageert niet op de maatregelen die voortvloeien uit CAO, VIII. De Vlor verwijst naar het advies over de hervorming van de lerarenopleidingen van vorig jaar [9].

De raad stelt vast dat de nascholing tot nog toe grotendeels vraaggestuurd werd georganiseerd. De raad krijgt uit de beleidsbrief de indruk dat de overheid wil overstappen naar een aanbodgestuurde nascholing. De raad is er niet van overtuigd dat de organisatie van nascholing een kerntaak is van de overheid. Zou het niet eerder aangewezen zijn dat de overheid haar nascholingsinitiatieven uitbesteedt, bijvoorbeeld via het coördinatieplatform van de nascholingsdiensten van het Gemeenschapsonderwijs en de representatieve verenigingen van inrichtende machten. De Vlor vraagt alleszins dat de

[9] ALGEMENE RAAD, Advies over de conceptnota lerarenopleiding, 27 januari 2005.

onderwijsverstrekkers bij de beslissing over de besteding van de middelen betrokken worden.

Het systeem van bedrijfsstages voor leerkrachten is erg belangrijk voor beroepsgerichte opleidingen. Maar de raad stelt vragen bij de realiseerbaarheid ervan. Het is immers niet vanzelfsprekend om vervangers te vinden, rekening houdende met de korte periode voor de vervangingen. De raad pleit er daarom voor dat de overheid maatregelen neemt om leerkrachten toe te laten deze bedrijfsstages te volgen.

2.5 Het onderwijsbeleid verbreden en verdiepen (p. 39)

2.5.1 Onderwijsvernieuwing (p. 39)

De minister kondigt een eerste toetsing aan van de veralgemening van de proeftuinen, de screening van studiegebieden en een blauwdruk voor de hervorming van het secundair onderwijs.

De Vlor is al langer vragende partij voor een evaluatie van het instrument "proeftuinen" voor het opzetten van onderwijsveranderingen. De Vlor stelt in de eerste plaats vast dat de overheid voor heel veel hervormingen proeftuinen opstart, zelfs nog voor de krijtlijnen voor de verandering zijn uitgetekend (bijv. kwalificatiestructuur, leren en werken ...). De vragen naar de innovatieve kracht ervan, de samenhang tussen de innovaties, de rol van sturing door de overheid en vooral vragen rond de veralgemeenbaarheid van experimenten naar alle scholen of de mogelijkheid om bij mislukte experimenten terug te keren naar de oorspronkelijke situatie vergen een debat ten gronde over het instrument van "proeftuinen".

De Vlor is van mening dat de sectorcommissies van de Vlor het best geplaatst zijn om de screening van studiegebieden uit te voeren. De Vlor vraagt om bij de screening van studiegebieden te vertrekken van objectiveerbare criteria.

2.5.2 Talentontwikkeling van alle jongeren (p. 40)

In het algemeen valt het de raad op dat talentontwikkeling niet is toegeschreven op volwassenen. De raad herinnert aan de elf kernboodschappen van de Raad voor Levenslang en Levensbreed Leren die vragen om een beter diversiteitsbeleid te kunnen voeren in het volwassenenonderwijs.

2.5.2.1 Een zorgzame school voor elk kind en iedere jongere (p. 40)

De minister kondigt een verhoging aan van de deelname van kleuters aan het onderwijs, een evaluatie van het GOK-decreet, een DVD over gelijke kansen, meer diversiteit in de lerarenopleiding en een actieplan over gelijke kansen.

De Vlor verwijst in deze naar het advies van de raad voor het basisonderwijs over de verlaging van de leerplicht voor kleuters [10]. De raad wijst er wel op dat de minister twee nieuwe concepten introduceert, met name de idee van verplichte inschrijving en van verplichte aanwezigheid op school. Dit wijkt af van het fundamentele principe van de leerplicht in plaats van een schoolplicht. Het kan toch niet de bedoeling zijn elke vorm van

[10] RAAD BASISONDERWIJS, Advies over de verlaging van de leerplichtleeftijd en over een optimalisering van het onderwijs aan de jongste kleuters, 21 april 2004.

huisonderwijs uit te sluiten of om kleuters anders behandelen dan andere leerplichtigen. Dit moet juridisch verder worden uitgeklaard en getoetst op de maatschappelijke wenselijkheid.

De Vlor is van mening dat de evaluatie van het GOK-beleid een duidelijk zicht moet kunnen geven in welke mate de doelstellingen van het inschrijvingsbeleid gerealiseerd werden en in het bijzonder kan aangeven in welke mate er zich verschuivingen in de leerlingenstromen voordoen.

De DVD is positief omdat het materiaal is waarvoor de organisaties zelf niet kunnen betalen. Maar de DVD is maar een deel van een veel omvangrijkere sensibiliseringscampagne en communicatiebeleid dat nodig over gelijke onderwijskansen. Dit beleid moet zich niet alleen richten tot scholen, maar ook tot ouders, leerlingen en de brede publieke opinie.

De commissie signaleert hier dat de nationaliteitsvereiste de toegang tot het beroep blijft bemoeilijken. Hoewel kandidaten die de nationaliteit hebben van een land dat niet tot de EU behoort, gemakkelijk afwijking krijgen op die nationaliteitsvereiste, blijft die procedure te omslachtig. Vooral bij tijdelijke aanstellingen in het begin van de loopbaan vormt dit een bijkomende drempel.

De commissie vindt het positief dat er een transversaal actieplan komt dat de inspanningen van de verschillende beleidsdomeinen integreert. De overheid mag daarbij de ongelijkheid op basis van afkomst niet vergeten. Zij moet niet alleen aandacht besteden aan de materiële en immateriële toegankelijkheid van onderwijs. Gelijkekansenbeleid in onderwijs gaat over gelijke kansen op instroom, doorstroom en ujtstroom van leerlingen.

Het KSO is van oordeel dat er een kloof bestaat tussen enerzijds de inspanningen van KSO-scholen om een efficiënt beleid voor gelijke kansen te voeren en anderzijds de ondersteuning daarvan door middel van de GOK-indicatoren voor de tweede en derde graad (problematiek van de neveninstromers in het KSO).

2.5.2.2 Een krachtig en stimulerend talenbeleid (p. 42)

De minister verwijst naar de talennota, naar het onderwijs voor anderstalige nieuwkomers, NT 2 in het volwassenenonderwijs, Nederlands als schooltaal, peilingen en screeningstoetsen en naar het vreemdetalenonderwijs.

De Vlor brengt over de talennota in de eerstvolgende maanden een advies uit.

De Vlor heeft in opeenvolgende adviezen over anderstalige nieuwkomers gewezen op de nood aan onthaalonderwijs voor meer groepen van kinderen, gespreid over een langere periode en met een vervolgtraject [11]. De nieuwe maatregelen zijn in dit opzicht zeker positief.

De raad voor levenslang en levensbreed leren finaliseerde een afsprakennota over NT 2. Welke opvolging geeft de minister hieraan ? De raad voor het basisonderwijs bereidt momenteel een publicatie voor om het vreemdetalenonderwijs op scholen beter te ondersteunen.

2.5.2.3 Ontwikkeling van een leerzorgkader (p. 45)

De Vlor verwijst naar het advies dat hij plant in februari over de conceptnota van de minister.

---

[11] ALGEMENE RAAD, Anderstalige nieuwkomers: evaluatie en advies, 25 maart 1997.

ALGEMENE RAAD, Aanvullend advies over onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers, 15 mei 2001.

2.5.2.4 Organisatie van een zorgcontinuüm (p. 46)

Er komen beleidsmaatregelen op het vlak van spijbelen, anti-sociaal gedrag, een zorgbeleid in het hoger onderwijs en een duidelijker rol voor de CLB's. Verder wordt de samenwerking met welzijn, gezondheid en andere beleidsdomeinen geoptimaliseerd (IJHV, ervaringsdeskundigen in de armoede. Er worden ook maatregelen genomen voor een flankerend lokaal onderwijsbeleid.

De Vlor verwijst naar het advies van de raden basis- en secundair onderwijs over het spijbelen [12]. In februari rondt de commissie leerlingenbegeleiding een advies af over het profiel van het CLB. De raad dringt erop aan dat alle participanten in het opstellen van het CLB-profiel volwaardig betrokken worden.

Inzake anti-sociaal gedrag vraagt de Vlor om sterk te focussen op preventie in plaats van op repressie. Hierbij is een ruimere contextuele benadering zeker op zijn plaats. De raad vraagt onder meer dat het beleid inspeelt op de specifieke psychologie van jongeren die anti-sociaal gedrag stellen om erbij te horen in de peergroep. Dit vergt een integraal beleid voor anti-sociaal gedrag waarin de overheid best de resultaten van het project 'Leerkracht-veerkracht' dat de Vlor het voorbije schooljaar in samenwerking met de Koning Boudewijnstichting organiseerde, inpast.

De raad benadrukt het belang van een structureel verankerd zorgbeleid in het hoger onderwijs en pleit dat er in het kader van de financiering van het hoger onderwijs hiervoor voldoende impulsen worden gegeven.

2.5.2.5 Herziening eindtermen en ontwikkelingsdoelen

De minister wil de vakgebonden en vakoverschrijdende eindtermen voor het leerplichtonderwijs evalueren. Hij wil ook de procedures optimaliseren.

De Vlor plant in de loop van het werkjaar een advies over een nieuw concept voor eindtermen en ontwikkelingsdoelen.

De raad merkt op dat het basisonderwijs werkt met leergebied gebonden eindtermen; het buitengewoon onderwijs met ontwikkelingsdoelen. De Vlor gaat ervan uit dat ook de eindtermen basisonderwijs en de ontwikkelingsdoelen mee betrokken worden in de evaluatie-oefening. De raad is trouwens al een overleg gestart over de positie van ontwikkelingsdoelen in het buitengewoon onderwijs.

De Vlor pleit voor een logische opeenvolging van de behandeling van verschillende dossiers die met dit thema samenhangen : de evaluatie van eindtermen, de herziening van het concept ervan, het eventueel herschrijven van de eindtermen zelf, de ontwikkeling van peilingen en instrumenten voor scholen. De ene stap kan niet voor de andere worden afgewerkt.

---

[12] RAAD SECUNDAIR ONDERWIJS, Advies over spijbelen en absoluut schoolverzuim in het secundair onderwijs, 26 april 2005.

RAAD BASISONDERWIJS, Nota aan het Vlaams Parlement over de voorstellen van de minister inzake spijbelen en schoolverzuim, 30 maart 2006.

2.5.2.6 Stimuleren van burgerschap (p. 50)

De minister kondigt initiatieven aan voor educatie burgerzin en duurzame ontwikkeling. Hij wil een leerlingenstatuut invoeren en de opleiding en nascholing van islamleerkrachten en imams verbeteren.

De Vlor werkt, samen met de milieuraad aan een advies over duurzame ontwikkeling.

Islamleerkrachten moeten tijdens hun opleiding dezelfde basiscompetenties verwerven als alle andere leerkrachten. Overleg met de bevoegde instanties is hiervoor noodzakelijk.

De vooropgestelde timing van december 2006 om een voorontwerpdecreet over het leerlingenstatuut voor te bereiden, is volgens de Vlor niet haalbaar en evenmin opportuun. De raad vraagt dat de overheid rekening houdt met de timing van de werkgroep Leerlingenstatuut die nu in de Vlor actief is.

2.5.3 Verbreding van de vorming op school (p. 51)

De minister wil werk maken van een ICT-beleidsplan. Het concept brede school wordt verder uitgediept. Ook ondersteuning van sportbeleid en gezondheidsbeleid op school krijgt aandacht evenals de relatie tussen onderwijs en cultuur.

De Vlor verwijst naar het advies van de algemene raad over ICT-competenties [13].

De raad vindt dat ICT deel moet uitmaken van de structurele financiering van een school en niet gebaseerd moet zijn op eenmalige projecten. De raad vraagt ook aandacht voor gezinnen waar ICT-gebruik en –infrastructuur niet beschikbaar zijn voor leerlingen. Schooleisen op dit vlak moeten realistisch zijn. Voor kansarme gezinnen zou kunnen worden gedacht aan voor de school realistische maatregelen voor de sociale ondersteuning van het leren.

Inzake gezondheidsbeleid op school moet duidelijker worden wat de minister van scholen verwacht (= verplichting) en wat hij wil stimuleren zonder dat het om een verplichting gaat. Ook dit is een voorbeeld van de noodzaak aan een debat over de rol van de overheid versus het beleidsvoerend vermogen van scholen.

Voor brede school verwijst de Vlor naar de beleidsnota van de minister van cultuur waarin aangekondigd wordt dat er in december 2006 een conceptnota wordt voorgelegd. De Vlor zal zich hierover uitspreken. Voor het ogenblik is het concept "brede school" nog een containerbegrip dat heel wat verduidelijking vraagt. De Vlor vraagt om een uitzuivering van de doelstellingen. De Vlor vraagt ook informatie voor de onderwijspartners over de lopende proefprojecten in dit verband. De Vlor stelt vast dat onderwijspartners weinig betrokken zijn bij de proeftuinen "brede school".

2.5.4 Schoolinfrastructuur en rationeel energieverbruik (p. 54)

De beleidsbrief handelt over de inhaalbeweging voor schoolinfrastructuur, over rationeel energieverbruik.

---

[13] ALGEMENE RAAD, Advies over de eindtermen en ontwikkelingsdoelen informatie- en communciatietechnologie (ICT) in het gewoon en buitengewoon basisonderwijs, de eerste graad van het secundair onderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs, 22 juni 2006.

De Vlor verwijst naar het advies van vorig jaar over alternatieve vormen voor de financiering van schoolinfrastructuur [14].

2.5.5 Basismobiliteit en STOP-principe (p. 55)

Het leerlingenvervoer in het gewoon basisonderwijs krijgt aandacht en het openbaar vervoer naar attractiepolen (om secundaire scholen) en de herziening van de regelgeving op het leerlingenvervoer in het buitengewoon onderwijs.

Het financiële kader voor het leerlingenvervoer in het gewoon basisonderwijs blijft onduidelijk. De Vlor vraagt naar de evaluatie van de effecten van de proefprojecten en de evaluatiegegevens over de haalbaarheid van een veralgemening van de proefprojecten. De veralgemening van de proefprojecten was immers in het vooruitzicht gesteld.

De raad vraagt dat de overheid grondig nadenkt over de problematiek van het leerlingenvervoer in het buitengewoon onderwijs, onder meer rekening houdende met het dossier Leerzorg.

2.5.6 Hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (p. 57)

De minister handelt over de studieduur van de masters, de academisering en het projectmatig wetenschappelijk onderzoek in de hogescholen, over het hoger kunstonderwijs, de kwaliteitszorg en ranking en het wetenschappelijk onderzoek.

Inzake de academisering betreurt de raad dat er op dit moment nog steeds geen duidelijkheid bestaat over de voortgangstoets 2007. De voortgangstoets baseren op het visitatieprotocol lijkt de raad niet probleemloos te zijn. In dit protocol is bijv. een uitgebreid zelfevaluatierapport opgenomen. Het kan niet dat een dergelijk rapport deel uitmaakt van een voortgangstoets.

De raad is van mening dat de term "ranking" hier verkeerd is gebruikt en verkeerde connotaties oproept. Het proefproject dat loopt mag echter niet worden herleid tot een ranking als dusdanig. Het gaat eerder om een instrument dat studenten toelaat om gefundeerd te kiezen voor een bepaalde instelling op grond van een inschatting van de kwaliteit van het onderwijsaanbod. Het gaat om de publicatie van kwaliteitsindicatoren over een bepaalde instelling. Visitaties en accreditatie zijn een rijke bron van dergelijke informatie. Dit laat ook toe dat instellingen een eigen profiel ontwikkelen, hetgeen in de ogen van de raad een meerwaarde is. De raad wijst er echter op dat studiekeuzebegeleiding meer is dan de keuze voor een instelling. Het is belangrijk dat studenten in de eerste plaats een studierichting kiezen die past bij hun competenties en aspiraties.

2.5.7 Internationalisering (p. 61)

De beleidsbrief verwijst hier naar het Europees project levenslang leren en naar de problematiek van de erkenning van buitenlandse diploma's.

De raad stelt vast dat dit een erg beperkte invulling is van de internationalisering van het onderwijs. We stellen vast dat de afstemming op het Europese onderwijsbeleid hier niet

---

[14] ALGEMENE RAAD, Advies over voorontwerp van decreet betreffende de inhaalbeweging voor schoolinfrastructuur, 27 april 2006.

wordt vermeld terwijl er toch duidelijk interferentie is tussen het Vlaamse en het Europese beleid. In diverse eerdere adviezen behandelde de Vlor de relatie tussen het Europese en het Vlaamse onderwijsbeleid [15]

De raad pleit voor een ruimere mobiliteit van studenten onder meer door een toepassing van een principes van de Lissabonconventie maar vindt een automatische instroom niet wenselijk is. Een gelijke behandeling van alle studenten (Vlaamse en buitenlandse) moet hiervoor het uitgangspunt zijn.

Mia Douterlungne
administrateur-generaal

Ann Demeulemeester
voorzitter

[15] ALGEMENE RAAD, Memorandum: krachtlijnen voor een toekomstig onderwijsbeleid, 20 januari 2004.
ALGEMENE RAAD, Advies over de mededeling van de Europese commissie, 20 januari 2004.
ALGEMENE RAAD, Advies over het Europese onderwijsbeleid en zijn weerslag op het Vlaamse onderwijsbeleid, 20 mei 2003.